

telődésre? Ez a két kérdés az élet egységének és egészségének problémája, és a rájuk felhozott válaszok fejeződnek ki a vallásos szimbólumokban.

5. Szimbólum és szentség

Ha a mai szóhasználatot vesszük, a szimbólum ugyanazt jelenti a keresztény hagyományban, mint a szentség, feltéve, ha a szimbólumot úgy vesszük, mint az embert és belső világát megjelenítő és megvalósító önkifejezést, a szentségeket pedig mint az egyházi közösség belső, isteni életét megjelenítő és megvalósító szertartásokat. Nem mindenki fogadta és fogadja el a két kifejezés azonosságát, aminek történetét és okait nincs módunkban itt tárgyalni. Azok viszont, akik elfogadják, régi hagyományra és komolyan megalapozott érvekre támaszkodnak. Nem is szólva arról, hogy a számuk sem csekély.

A „szentség” szó (sacramentum) a magyarban főleg az egyház fő kegyelemközlő szertartásaira utal, de szélesebb körben is használatos. Nagy megbecsülést, kiválóságot jelent az olyan kifejezésekben, mint „szentséges Szűz Mária” vagy „szentséges Atyám”; kiváló, különös értékre utal a „szabadság vagy hűség szentsége”, ami rendszerint valami látható szimbóluma az említett erényeknek, vagy esetleg egy személy, aki azokat kiváló fokban megvalósította. A kifejezés többrétű használatának közös alapja az, hogy minden esetben egy láthatatlan, rejtett érték látható módon, mint szimbólum megjelent, vagy mint jel arra mutat.

Az ember belső világából és az életből vett szimbólumok alkotják a szentségek antropológiai alapjait. Az emberi közösség értékeit kifejező és tovább építő szimbólumokat vette át Jézus Krisztus, és töltötte meg mélyebb tartalommal, anélkül, hogy az emberi értékeket elutasította volna; ezeket fejlesztette tovább az egyházi közösség, amelyet Isten Lelke éltet azért, hogy belső „isteni” életét kifejezze, és egyre intenzívebben élje.

Josef Bommer

DINAMIKUS EGYHÁZKÖZSÉG ÉS NÉPI VALLÁSOSság

Első pillantásra nehéz vállalkozásnak tűnhet egymással összebékíteni két olyan elűtő dolgot, mint „dinamikus egyházköztség” és „népi vallásosság”. Mindkettő – az új egyházköztség sürgetése és a népi vallásosság újbóli fölfedezése a teológia által – önmagában pozitíven értékelendő jelenség. Az egyházköztség megújítása központi kívánság. Plébániáinknak egyházi közösségekké kell válniuk. A pasztorálteológiai irodalomban terjedelmes helyet szentelnek az új „egyházközségi modellek”-nek. Az „egyházi közösség bűvöletéről” van itt szó, arról, hogy a jövő egyháza csak élő közösségekben fog tovább élni¹.

Más oldalról és főleg más emberektől azt hallani, hogy újra fölfedezték a népi vallásosságot². S itt világos áttalás és új beállítottság jut kifejezésre azzal

kapcsolatban, amit olyan fogalmakkal szoktak megjelölni, mint „népi katolicizmus”, „népi vallásosság”, „népies kereszténység”, „szegény emberek jámborsága”, „népi jámborság”. Harvey Cox, aki ebben az irányban maga is radikális fordulatot foganatosított művében, ezt írja: „Ha meg akarjuk érteni a nép hitének az értelmét, szükségszerűen figyelembe kell vennünk azok tapasztalatát, akik azt létrehozták. Mivel a kereszténységben mindig az elnyomottak és legyőzöttek azok, akikkel Isten jelen van, és akik között az új valóság megjelenik, ezért nem végezhetjük munkánkat anélkül, hogy az ő ügyüket ne tekintsük a miénknek... A szegények vallásában az elnyomott teremtmény sikolyát halljuk legmegrendítőbb formájában.” (H. Cox: *Verführung des Geistes*, Stuttgart–Berlin 1974, 194. o.)

Nyilvánvaló: itt olyan jelenségek mint a harmadik világ teológiájával való találkozás, a „felszabadítás teológiája”, „bázisközösségek” pozitív értelemben érvényesítették befolyásukat. De nem a harmadik világról vagy Latin-Amerikáról vagy annak jellegzetességeit viselő teológiáról és népi vallásosságról kívánunk szólni.

Az egyházközség és a népi vallásosság közötti feszültség

Kézenfekvő kísértés feszültséget, sőt ellentétet látni a reformnak és megnyílásnak elkötelezett egyházközség és a népi vallásosság között. Egyesek könnyen arra hajlanak – sok konkrét példát lehetne fölhozni –, hogy az új dinamikus egyházközség sürgetése egyházunkban inkább progresszív körök, míg a népi vallásosság ápolása főleg konzervatív körök számlájára írandó. Így a népi vallásosság kéz a kézben halad egy inkább konzervatív, tradicionális egyházképpel, viszont a progresszív, nyitott, jövőt hordozó egyházközség hamarabb boldogul népi vallásosság nélkül, sőt talán közömbösen és ellenségesen viselkedik emezzel szemben. Ilyenformán a népi vallásosságnak statikus egyházközségben lenne a helye, míg a dinamikus egyházközség efféle gyakorlatok és szokások nélkül él. Világos, hogy ez a szembeállítás – még ha imitt-amott fedik is a tényleges viszonyok – felületes és nem jó szándékú. A feszültséget – amely valóban fennáll az új, dinamikus egyházközségre való törekvés és a népi vallásosság újrafelfedezése között – nem lehet ilyen leegyszerűsített módon és formában feloldani. Mind a „dinamikus egyházközség” gondolatát, mind pedig a „népi vallásosság” messze ágazó jelenségét kritikusán kell megvizsgálni, s aztán meg kell próbálni e két „nagyság”-ot, illetve pasztorális irányzatot pozitívan egymásra vonatkoztatni.

Népi vallásosság és egyházközségi reform nagyképű szeretetlenség és fanatikus tradicionalizmus helyett

A dinamikus egyházközségnek nem kellene egyszerűen lemondania a népi vallásosság jelenségéről, mint ahogy az utóbbi képviselőinek sem kellene elzárkózniuk a valódi, nyitott egyházközségi reform elől. Mindkét oldalról kriti-

kus belátásokra, és aztán néha-néha bizonyos engedmények és áldozatok meghozatalára van szükség. A túlzott reformálási buzgóságban szenvedő egyházközség, amely elzárkózik egy egészséges népi vallásosság kívánalma elől, gyakran szeretetlenül cselekszik, nem utolsó sorban az idősebb generációval szemben, és abban a veszélyben leledzik, hogy hamis és végzetes „elit-öntudatot” ápol. Az ilyen kineveti azokat a föl nem világosult kicsinyeket, akik még mindig a maguk rózsafüzérért imádkozzák, szentjeiket és főleg az Isten anyját tisztelik, gyertyát gyújtanak kegyképeik előtt, búcsújáró helyekre mennek és így tovább. Az ilyen egyházközség aztán könnyen akadémikus, intellektuális és nagyképű benyomást kelt.

Másrészről a népi vallásosságban még mindig fennáll a veszély, hogy elfajul, babonákban és furcsaságokban köt ki, és hogy az üdvösséget már nem Jézus Krisztusban keresi. Így lesz a népi vallásosság bigott és türelmetlen, ekkor válik könnyen a fanatikus tradicionalizmus nem jó melegágyává. A népi vallásosság nevében és meghatározott jámborsági gyakorlatok jegyében megfojtanak és visszafognak minden egészséges egyházi megújulást. A mottó így szól: nem megváltoztatni, hanem megőrizni. Hiányzik a saját egyéni álláspont megkérdőjelezésére irányuló készség.

Az emociionalitás igénye

Súlyosbítja ezt az körülmény, hogy nagyon gyakran hagyomány nélküli, városszéli és nagyvárosi viszonyokban képződnek új egyházközségi formák, amelyeket itt olyan környezetben próbálnak ki, ahol alig lehet szó áthagyományozott és ősrégi tradíciókról. Egy modern szatellitvárosban, óriási tömbházakkal és számlálhatatlan új telepessel, akik mint modern nomádok, gyakran pár hónap múlva ismét tovább költöznek, nem különösen alkalmas a talaj a népi vallásosság számára, pedig éppen ezeknek az embereknek lenne sürgősen szükségük bensőséges melegségre, és igen gyakran éppen érzelmi oldalról lehet őket könnyen megszólítani. A modern teológia túlhajszott intellektualizmusát segítően karon foghatná és kiegészíthetné itt az érzelmileg árnyalt egészséges népi vallásosság. A hit közvetítése ui. nem csupán az értelmeken keresztül történik, hanem éppenúgy meghitt formákban, közös rítusokban, ünnepléssel és együtt végrehajtott cselekvésekkel. S éppen jó néhány városlakó szíve mélyén jelentkezik még ebben a vonatkozásban az otthoni falu vallásos szokásai utáni honvágy; jó néhány hálás örömmel fogadná – nagyvárosaink életidegen betonjai között – ezt a „falusi meghittséget”. Máskülönbben miért is térne vissza szülőfalujába minden évben halottak napján, és miért látogatná ott a templom mellett falusi temetőben szerettei sírját? Vajon nem hozható egymás közelébe a népi vallásosság és az egyházközség teológiájának újjaszületése? Nem lehetnének-e egymás számára gyümölcsözők? Nem lehetne és nem kellene-e jövőt ígérő és jó formában ‚kihordani‘ a dinamikus egyházközség és a népi vallásosság közötti feszültséget?

Úgy vélem, három dolgot kell megfontolnunk, amelyek az egész kérdés-komplexumban szerepet játszanak, s hozzásegíthetnek, hogy kérdéseinket árnyaltan fölvevessük, és aztán konkrét következtetéseket vonjunk le: 1. Mi az, hogy nép? 2. A szertartás jelentősége. 3. Az igehirdetés jelentősége. Mindhárom megfontolásunkban a „népi vallásossággal” kezdjük, és így olyan belátásokhoz jutunk, amelyek a népi vallásosság és dinamikus egyházköztség viszonyában fontosak. A népi vallásosság kritikája tehát ezúttal előtérben áll, s ez talán egyoldalú látásmódra vezethet. Egy későbbi vizsgálatban a „dinamikus egyházköztség” fogalmából kellene majd kiindulni azért, hogy teljesen kiegyensúlyozott ítéletet nyerjünk. Elnézést kérek ezért az egyoldalúságért, amelyet a záró tézisekben remélhetőleg részben kiegyensúlyozok. Nem tagadom, hogy mint volt városi plébános közelebb érzem magamhoz a dinamikus egyházközséget, mint a népi vallásosság jelenségét, és azt gondolom, hogy az evangélium felől nézve az egyházköztség fontosabb, mint a vallási népszokások.

1. Mi az, hogy nép?

Nem kívánok itt átfogó fogalmi meghatározást adni, ámbár tisztában vagyok azzal, hogy maga a pusztán kérdés – ki és mi az tulajdonképpen, hogy nép? – nem válaszolható meg egyikőnnyen. Urs Altermatt írja: „Nem egyszerű feladat meghatározni a ‚nép’ fogalmát. E fogalommal rendszerint együtt lebegnek olyan jelentéstartalmak, amelyek a megvetett ‚csőcseléktől’ egészen a tiszteletreméltó ‚államot alkotó nemzet’-ig érnek.” (Vö. J. Baumgartner: *Wiederentdeckung der Volksreligiosität*, Regensburg 1979, 108. o.) Szerinte a nép a „minden társadalom túli összességet” jelenti. A nép tehát „a katolikus hívek nagy száma” lenne. A népi vallásosságról szóló szakirodalomban így igen gyakran előtűnik a ‚fentről’ és ‚alulról’, az elit és a tömeg, az uralkodók és az uralom alatt lévők közötti antagonizmus. Így lesz a népi katolicizmusból tömegkatolicizmus. A nép egyháza a „szegények egyházává” válik. Ebben az összefüggésben aztán a nép az alsóbb társadalmi osztályokat jelenti. Így tekintve a népi katolicizmus főképpen az alsóbb népi rétegekből tevődik össze. Aki népi vallásosságról beszél, szívesen gondol a ‚jó katolikus népre”, a ‚hallgató többségre”, a híres ‚öreg anyókákra”, azokra az egyenes-egyszerű emberekre, akik a maguk romantlan lelki tartásával szemben állnak a spekuláló és járványosan racionalista teológusokkal. Ennek a népnek aztán kevésbé van szüksége felvilágosításra és továbbképzésre, egyházközségi megújulásra és társadalomkritikára, terápiás lelkipásztori beszélgetésre és pszichológiailag képzett lelkipásztorokra. Szívesebben viszik gondjaikat a ‚minden időben segítő Anyához”, akinek képe előtt gyertyát gyújtanak. A nép így közönséges néppé válik, és ez egyáltalán nem negatívan értendő. És erről a népről állítják, hogy rítusokon, ceremóniákon és régi szokásokon csüng, és hogy alkalmatlan a zsinat utáni egyházi reformra. Ez a nép a bázis, és átlagos plébániáinkon a lelkipásztori gondozás tárgya. Az Egyház népéről beszélünk, azokról, akiknek semmi hatalmuk és befolyásuk nincs.

E ponton, ebben a fogalmi és nyelvi összefüggésben merül fel az első kritikus kérdés: Létezik-e nálunk, a mi egyházi viszonyainkban egyáltalán ez a nép? Már a népünkre mint egészre való pillantás – amint államunkban él és dolgozik – nehézséget okoz. Alig boldogulok egy homogén nép fogalmával. Végül is egy modern, heterogén, mélységesen differenciált és képzett társadalomban élünk, felvilágosult emberek között – bármi legyen is az egyes esetekben ennek jelentése. A mi világunk túlságosan szekularizált, profán világ. A mi szélességi fokunknak megfelelő ember már nem egyszerűen vallásos, még kevésbé egyházas. A kritikus gondolkodás és cselekvés nálunk széles néprétegek szokásává vált. A társadalmi különbségek erősen kiegyenlítődek, bizonyos fokú jólét általánossá lett.

És ha egyházunk gyakorló népét tekintjük, akkor a dolog még nehezebb lesz, az átfogó pillantás még zavarosabb. Már mint plébános egyre azt kérdeztem magamtól: ki az a „jó katolikus nép“, akire püspökeink oly szívesen esküsznek? Kik azok az egyszerű kisemberek a mi konkrét plébániánkon, akiket – egy német bíboros kijelentése szerint – meg kell védeni az értelmiségiektől és a teológusoktól?

Az „egyszerű népről“ való elképzelés könnyen ideológiává válhat konkrét és erősen differenciált viszonyaink között. És hogy az alsóbb társadalmi rétegek – amennyiben még léteznek –, meg a munkások és proletárok a mi egyházunkban éppenséggel nem lehetők föl, keserű, de statisztikailag bizonyított tény. Így az a jogosult gyanú támadhat, hogy a népi vallásosság – itt nálunk, a mi nyugat-németországi, svájci vagy ausztriai viszonyainkban – nem egyszerűen az egész nép dolga és ügye, hanem (inkább) egy viszonylag kis számú, főleg konzervatív beállítottságú jámboré, akik képviselik és hordozzák a népi vallásosságot. Evvel azt akarom kifejezni, hogy a nép, amely az általunk tárgyalt népi vallásosságnak a hordozója kell, hogy legyen, a mi konkrét viszonyaink közepette többé már nem egységes egész, úgyhogy a népi vallásosság kritikusan megkérdőjelezendő. És akkor a kérdés, amit itt csak fölteszünk, de nem válaszolhatunk meg, így hangzana: Katolikus népi vallásosságunk hordozója tényleg olyan nagyságrendű, amit mint népet szabad és kell megszólítanunk, vagy pedig az egyházon belüli, pontosan körülhatárolható tulajdonságokkal rendelkező csoportról van szó, amely aztán a népi vallásosságból is „elit“-ügyet csinál? Ilyenformán a népi vallásosság csoportjelenség ezel csoportvallásosság. Akkor a népet, becsületesen tekintve, nem lenne szabad e jámborság hordozójává kinevezni. Természetesen ez a sejtés nem jelent ki semmit a népi vallásosság értékéről vagy értéktelenségéről. Esetleges fontosságát és jelentőségét mindez nem érinti közvetlenül. Mindazonáltal természetesen nem mindegy, hogy a népi vallásosságot aktív egyháziasságú nép hordozza-e, vagy hogy – a népegyházi struktúrák szétesésének idején – nem érinti-e a népi vallásosságot is ez a széthullás.

2. A rítus jelentősége

Alig vonható kétségbe, hogy a népi vallásosságban s a vele adott és gyakorolt szokásokban meghatározó szerepet játszik a rítus vagy a rituálé. A népi vallásosság erősen ritualizált vallásosság, ahol előtérben áll a vallás rituális dimenziója. Szimbólumok és szimbolikus cselekedetek, szertartások és kultusz üdvösséget és áldást ígérnek és közvetítenek, és egy mítikus világképhez tartoznak. Szekularizált, felvilágosult időkben és világunkban idegen testként hatnak, jóllehet éppen ezért büvölnek el sok mai embert. Szoros kapcsolatban állnak a vallásos tapasztalattal, amely ilyen szimbólumokban és kölcsönhatású formákban találja meg a maga eredeti kifejeződését. Megfelelnek az ember érzéki természetének, és mindig az egész emberre – főleg testi dimenziójára – vonatkoznak.

Bizonyos rítusok és szertartások gyakorlatok hozzátartoznak az ember életéhez. Mindnyájan többé-kevésbé előzetesen formált rítusokban élünk, és ezt legtöbbször csak akkor vesszük észre, ha megzavarják őket. Aki egy összefüggésen vagy istentiszteleten „kilóg” a csoportból, az kívülről, és zavarja az összegyűlteket belső egyensúlyát. Rítus és szertartásosság nem sajtószerűen keresztény valami, általában jellemzik az emberi életet, és minden vallásban többé-kevésbé fontos szerepet játszanak. Gondoljunk csak a szembeszökő „Rites de passage”-ra (avatási szertartásokra), amelyeket minden kultúrában és vallásban vallásos színezetű öltetnek, és megkönnyítik, vagy egyáltalán lehetővé teszik az embernek az új élethelyzetbe való átmenetet.

A rítusoknak tehát sok réstű funkciójuk van. Beszélünk például pszichogigiénikus tehermentesítő szerepükről, állandósító – és integráló funkcióikról. A szertartások segítenek az életben és válsághelyzetekben fellépő nehézségek legyőzésében, és ez mind az egyénre, mind a közösségre érvényes. A szertartásokban az ember földolgozza mindennapi gyakorlati életének elemi problémáit. A rítusban való jártasság, állandósága és folytonossága révén – mind olyan tulajdonságok, amelyek kikristályosodnak az állandó ismétlésben – biztonságot és otthonosságot nyújt. Az ember ráhagyatkozhatik a rítusra, s ez fölmenti állandóan új döntések meghozatala alól. Ezenfelül a szertartás vigasztaló szerepet tölt be, gyógyító hatása lehet (vö. J. Baumgartner i. m. 153–161). A szertartás tehermentesít az eredetiségre törekvő kényszertől, és felment a döntés alól. „Amit a szertartáskönyvek leszögeznek, lefolyik anélkül, hogy fel kellene találni, kiválasztani vagy megindokolni.”

Ebből és más hasonló megfontolásokból ismét felvetődnek a népi vallásosságra vonatkozó kritikus kérdések: Az első kérdés, hogy mennyiben keresztény, mennyiben „evangéliumi”. A rítus a mítikus világképnek felel meg, kedveli a szimbólumot és mítoszt, ezért könnyen lesüllyedhet a mágia szintjére, ahol aztán maga a cselekvés, a szimbólum lesz az üdvösség hordozója. Így akarja az ember bizonyos rituális cselekedetek által az isteni erőket szolgálatá-

ba állítani, ellenőrizni és fölöttük hatalmat gyakorolni. Az erősen rituálisan felfogott és gyakorolt népi vallásosságban a vallást egyoldalúan az ember szükséglete felől értelmezik, s ez mégis csak éles ellentétben áll a prófétikus valláskritikával, amint ez Jézusnak a hitről való tanúságtételéből is kitűnik. A népi vallásosság némely formái inkább archaikusnak tűnő vallásos szükségleteknek felelnek meg, semmint az evangélium szellemének. Jézus és üzenete mindenestre nem tűnik ki különös rítusszeretettel. A népi vallásosságban gyakran az csapódik le, amire Pál gondol, amikor a törvényről és a testi emberről beszél. A szokásos népi vallásosságnak mindenképpen és állandóan alá kell vetnie magát az ilyen és hasonló (kritikus) szavaknak, és nem lenne szabad csak úgy látatlanban tipikusan kereszténynek és evangéliumának kiadni azt, ami a valóságban nem az. Itt nem szabad szemet hunyni a pogány elemek fölött. Legyen szabad a népi vallásosságban különös becsnek örvendő halottkultuszra utalnom.

Kissé más irányba mutat a második kérdés. A rítus és a rituálé lényegéhez hozzátartozik állandósító hatása: mindig egyformán kell végezni, különben elveszítik hatékonyságát. A rituálék a status quo-t szolgálják. Elzárkóznak a fejlődés és változás elől, változatlan ismétlést követelnek. Senki nem tagadja, hogy az embernek szüksége van erre. De nem téveszthetjük szem elől a veszélyt, hogy a rituálé és a pecsétjét viselő népi vallásosság ott is állandósítón hatnak, ahol fejlődés és változás lenne esedékes. Nem hiába mondják a népi vallásosságról és képviselőiről, hogy konzervatív vonás jellemzi őket. Nem hiába lett itt mifelénk a népi vallásosság sok esetben a tradicionalisták területévé. Ezáltal lehet a népi vallásosság esedékes reformok és változások jelentékeny kerékkötőjévé is (Latin-Amerika). Így rosszul értelmezi a társadalmi kritikát, és kevésbé alkalmas a politikai teológiára. „Kell, hogy legyenek szilárd szokások!” (Antoine de Saint-Exupéry) Persze! De jaj, ha egy ilyen szó védőfalként szolgál, hogy mindig minden a régiben maradjon, és lehetetlenné tesz esedékes reformokat.

3. Az igehirdetés jelentősége

A rituálét, keresztény szemmel nézve, az ige váltja meg. Mert az ige az evangélium szellemében és értelmében a rituálé fölött áll. A kérés a fontosabb mint a rituálé. Az evangélium fölénye a rituáléval szemben egyedül az igében áll. Manfred Juttis írja a temetési rítussal kapcsolatban (vö. i. m. 188–206): „Még lehet, hogy a szociál-pszichológiai kihatások ugyanazok, akár Baál vagy Jupiter, a népközösség vagy a párt, Mohamed vagy Jézus Istene nevében gyakorolják a szertartást; a rituálé jellegzetességét, hatásának igazságát egyedül annak a hatalomnak a neve szabja meg, amelyet ebben a helyzetben segítségül hívnak. Mivel a keresztény, pogány és ateista temetési rituálé közötti különbség egyedül a nyelvben lehet, ezért a szó formálása – s ez nemcsak a beszédre érvényes – különös figyelmet érdemel.” És amint az evangé-

lium kritikus a rituáléval szemben, ugyanúgy kritikus a népi vallásossággal szemben is. A „tisza evangélium” reformatori szavának e ponton – minden lehetséges félremagyarázása ellenére az egészegetlen puritanizmus irányában – mégis csak megvan a maga jelentősége.

A népi vallásosságot mindig a pogányságba és a mágiába való lesüllyedés veszélye fenyegeti. Úgy gondolom, hogy a népi vallásosság megváltása éppen a szó (az ige) által történik, minden szó által, amely átfogja és kiaknázza az evangélium szellemét és Jézus üzenetét. Mint minden vallásos tettünk, így a népi vallásosság is ezen ítélet alatt áll, s engednie kell, hogy Isten szava folyvást kritikusan rákérdezzen. Az evangélium szelleme e ponton inkább szembe- szegül a vallás mítikus-mágikus értelmezésével. Az evangéliumnak ezt a szel- lemét mind az egyházi tanítóhivatalnak, mind a teológiának képviselnie kellene a népi vallásossággal szemben, még akkor is, ha a népi vallásosság és a tudomá- nyos teológia nem éppen élt – és még nem él – és még nem él – egyetértésben. G. Schüepf alapvető megjegyzése találó: „A világ mágikus értelmezése, amely- ben egy szónak vagy egy cselekvésnek titokzatos erőt is tulajdonítanak, az ember alapszükségletének felel meg. Ezt ma is kihasználják babonás szokások- ban éppúgy, mint a vallás régebbi formáiban. A keresztény vallásosság azon- ban éppen erről mond le, és Jézus tanúságtételének oktatása az élet és a világ egyszerű tapasztalatán nyugszik, hogy felismerje és megvallja Isten cselekvé- sét és akaratát” (vö. J. Baumgartner, i. m. 172).

A népi vallásosságnak is szüksége van az értelmező és megvilágosító ígére. A Szentírás szava így kap primátust a népi vallásosság irányában is. Itt is sok esetben be kell vezetni a felszabadítás és megvilágosítás folyamatát. Mert ahol a népi vallásosság végeredményben csak az ember – önmagában teljesen jogosult – vallásos igényeinek tesz eleget, és csak vallásosságában való ön- megerősítését szolgálja, ahol mindenekelőtt biztonságot kölcsönöz, vallásos szükségleteket elégíti ki, s már nem jelent kihívást a kérdezésre és keresésre, Jézus üzenetének jobb megértésére – ott még a legjobb szándékú népi vallá- sosság is hűtlen lett evangéliumi küldetéséhez.

A népi vallásosságot állandóan evangelizálni kell, akkor – Isten szava kriti- kájának és ítéletének hatása alatt – megvan a maga jelentősége, és biztosan sok embert vezet a Jézus Krisztussal való mély találkozáshoz.

Tételek, gyakorlati következmények

1. Ne mondjunk le a népi vallásosságról! A „dinamikus egyházközség” – amely tudatosan megnyílik a mai egyházközségi reform követelményeinek és következményeinek, és mint felvilágosult egyházközség hívó módra aláveti mag- gát a jézusi áthagyományozásnak –, tehát még az ilyen „nyílt egyházközség” sem mondhat le egyszerűen – és nem is akar lemondani – a népi vallásosság- ról. Ez akkor is érvényes, ha a népi vallásosság bizonyos formáit a tradícióból vették át; nagyon jól elgondolható, hogy egy ilyen egyházközség is bevezet és értelmesen ápol szokásokat, amelyek a népi vallásosság köréhez sorolandók (pl. Mikulás, gyertyaszentelés a misén, úrnap körmenet, búcsújárások stb.).

2. Kritikusan rákérdezni! Nyilvánvaló, hogy a dinamikus egyházköztség mindig kritikusan rákérdez az ilyen népi vallásosságra, és Isten szavának üzenete alá rendeli. Az evangélium szelleme minden esetben fölötte áll bizonyos szokásoknak és hagyományoknak, amelyeket — adott esetben — az evangélium felől meg kell „reformálni”, s tisztázni kell értelmüket. Ilyen feltételek mellett a biblikus igehirdetésnek fontos szerepet kell játszania a népi vallásosságban is.

3. Az evangélium szolgálatában! A népi vallásosság az evangélium szolgálatában áll, Isten dicsőségét és a világ emberibbé levését kell, hogy szolgálja. Jézus tulajdonképpeni üzenetét nem helyettesíthetik népi vallásos formák.

4. Nem lehet kibúvó a szükséges változások alól! A népi vallásosságot nem szabad soha alibiként fölhasználni azért, hogy halogassunk vele esedékes és értelem szerint jogosult változásokat az egyházban és a világban. A népi vallásosság nem pótolhatja a megújuláshoz szükséges buzgóságot és a társadalmi elkötelezettséget.

5. Bevezetés és leépítés! Amint szükséges és jogosult bizonyos népi vallásos formák bevezetése az egyházköztségbe, ugyanúgy helyes és szükséges lehet ilyen szokások leépítése, ill. halott, sőt egyenesen káros szokások feledésbe süllyesztése. Utóbbit főleg akkor kell megtenni, ha babona és mágia teret hódít, és degenerálja, sőt pervertálja a népi vallásosságot.

6. Segítsünk az önazonosság megtalálásában! Túlhajszolt intellektualizmussal és racionalizmussal szemben a népi vallásosság formái mindenekelött az emócionális síkján tölthetnek be fontos szerepet, és lehetnek eredeti kifejeződései egy bizonyos életérzésnek. Az identitás megtalálásához vezető úttá válnak, fontos eszközzé, hogy az életen jobban uralkodjunk.

7. Kerüljük a polarításokat! Persze nem ritkán a népi vallásosság tradícionista körök menedékhelye lesz, s akkor az egyházköztségben való egészségtelen polarizálódásokhoz vezet. Ezzel szemben sok esetben nincs semmilyen gyógyír, még akkor sem, ha a lelkipásztor mindent elkövet, hogy megakadályozza az ilyen fejlődést. E ponton a dinamikus egyházközségnek is messzemenő toleranciára van szüksége, és meg kell próbálnia sokat tűrni és sokaknak menedékhelyet nyújtani. Ez a tolerancia azonban sohasem vezethet a saját, az evangéliumhoz mért identitás feladásához.

8. Figyelembe venni a helyi történelmet! Minden konkrét plébániai közösségben mértékadó szerepet töltenek be a történelmi előfeltételek. A plébánia történetét tekintetbe kell venni, mert ez meghatározza a népi vallásosság formáját és terjedelmét.

Irodalom: ¹ N. Greinacher — N. Mette — W. Möhler: *Gemeindepraxis, Analysen und Aufgaben*, München—Mainz 1979. Ez a gyűjtőkötet az egyházközség teológiájának mai állásába nyújt jó bepillantást, és kitérően megvilágítja a „dinamikus egyházközség” fogalmát.

² A „népi vallásosság” témájához szintén egy gyűjtőkötetre utalunk: J. Baumgartner: *Wiederentdeckung der Volksreligiosität*, Regensburg 1979.

Forrás: „Dynamische Gemeinde und Volksfrömmigkeit”, in: *Diakonia* 1982/2, 101—111.